

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

راهکارهای اجرای طرح اقتصاد مقاومتی در خانواده با استفاده از مفاهیم اسلامی

(ارایه راهکارهای علمی، قرآنی و اسلامی)

فرحناز صفری

دانشجو سال دوم کارشناسی ارشد "مدیریت اجرایی دانشگاه آزاد کرمانشاه"

چکیده:

اقتصاد مقاومتی یک استراتژی بلندمدت و دائمی است که باعث می‌شود اقتصاد، برحسب خصوصیت‌هایی مثل جهادی، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو، برون‌گرا، مبتنی بر نوآوری و دانش بنیان بودن که مقام معظم رهبری برای آن تأکید کردند، مقاوم شود. هرچند نقش دولتمردان، سیاستگذاران و مسئولان در طی مسیر اقتصاد مقاومتی در کشور غیرقابل انکار است ولی اقتصاد مقاومتی، یک اقتصاد مردمی است. با توجه به کانونی بودن نهاد خانواده در جامعه و اهمیت زیاد آن جا دارد حول محور خانواده و اقتصاد مقاومتی بیشتر مطالعه شود و نتیجه مطالعات عملی و نظری علاوه بر کارشناسان در اختیار آحاد جامعه قرار گیرد. نهاد خانواده، مهمترین و اثرگذارترین نهاد در شکل دهی رفتار اقتصادی افراد هر جامعه است و وظیفه رسانه‌ها، نهادها و متولیان فرهنگی است که خانواده‌ها را با رفتار بهینه و صحیح اقتصادی آشنا تر سازند. صفات اجتماعی کودک برخاسته از خانواده است. اسلام خواستار نسلی است سالم، پاک و عقیف و موجد افتخار برای جامعه انسانی. چنین نسلی جز در دامن خانواده سالم نمی‌تواند تربیت شود. وظیفه‌ای که خانواده در قبال تربیت فرد دارد و نقش مهمی که در این زمینه ایفا می‌کند در واقع به وظیفه او در قبال تربیت جامعه پیوند می‌خورد. در این مقاله تلاش شده است با پرداختن به دستورات و راهنمایی‌های آیات کتاب شریف قرآن کریم، سخنان گهر بار معصومین علیهم السلام و برخی علما راهکارهایی عملی در اجرا طرح اقتصاد مقاومتی در خانواده‌ها عنوان و بحث شود.

کلید واژه‌ها: اقتصاد مقاومتی، خانواده، مصرف‌گرایی، اسراف

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

مقدمه :

اقتصاد مقاومتی موضوع مهمی است که در سالهای اخیر به دلیل مواجهه نظام مقدس جمهوری اسلامی با دسیسه های استکبار جهانی از جمله تحریمهای ظالمانه اقتصادی، در صدر اولویت های مورد نظر رهبری معظم انقلاب قرار گرفته است. اقتصاد مقاومتی یک استراتژی بلندمدت و دائمی است که باعث می شود اقتصاد، برحسب خصوصیت هایی مثل جهادی، فرصت ساز، مولد، درونزا، پیشرو، برون گرا، مبتنی بر نوآوری و دانش بنیان بودن که مقام معظم رهبری برای آن تأکید کردند، مقاوم شود. هرچند نقش دولتمردان، سیاستگذاران و مسئولان در طی مسیر اقتصاد مقاومتی در کشور غیرقابل انکار است ولی اقتصاد مقاومتی، یک اقتصاد مردمی است. با توجه به کانونی بودن نهاد خانواده در جامعه و اهمیت زیاد آن جا دارد حول محور خانواده و اقتصاد مقاومتی بیشتر مطالعه شود و نتیجه مطالعات عملی و نظری علاوه بر کارشناسان در اختیار آحاد جامعه قرار گیرد. نهاد خانواده، مهمترین و اثرگذارترین نهاد در شکل دهی رفتار اقتصادی افراد هر جامعه است و وظیفه رسانه ها، نهادها و متولیان فرهنگی است که خانواده ها را با رفتار بهینه و صحیح اقتصادی آشناتر سازند.

اسلام آئین الهی و مقدسی است که برای خانواده اهمیت فراوان قائل است و آن را سنگ بنای مهم حیات اجتماعی می شناسد. اسلام وحدت جامعه را از وحدت زوجین و وحدت اعضا خانواده می شناسد. اسلام معتقد است برای اینکه جامعه ها تحت ضابطه در آیند باید نخست خانواده تحت ضابطه درآید و هر گونه نظم و سازندگی باید از خانواده آغاز گردد و دامنه سازندگی و گسترش به جامعه کشانده شود و حیات اجتماعی تحت نظم و ضابطه در آید

تفاوت اقتصاد مقاومتی و ریاضت اقتصادی :

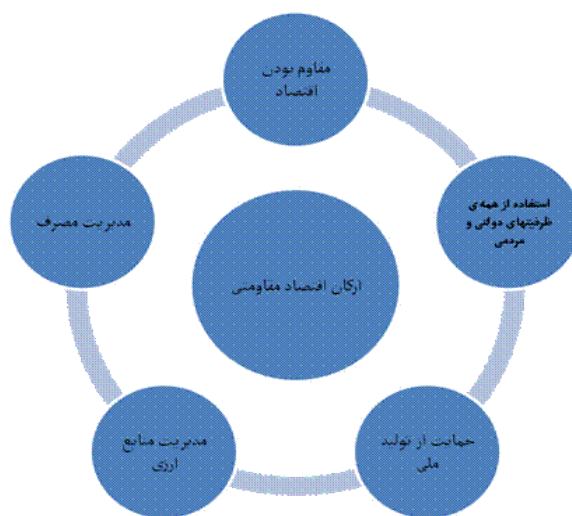
بین ریاضت اقتصادی (Austerity plan) و اقتصاد ریاضتی تفاوت است، اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه های فشار (در شرایط کنونی تحریم) و متعاقبا تلاش برای کنترل و بی اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت، که قطعا باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت های عقلایی و مدبرانه پیش شرط و الزام چنین موضوعی است.

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی ها و تاکید روی مزیت های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است. و صد البته منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی، یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته چنانکه مقاومت برای دفع موانع پیشرفت و کوشش در مسیر حرکت و پیشرفت تعریف می شود.

اقتصاد مقاومتی با هدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص های مقاومت اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم انداز بیست ساله، سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی با رویکردی جهادی، انعطاف پذیر، فرصت ساز، مولد، درون زا، پیشرو و برون گرا ابلاغ گردیده است.

ریاضت اقتصادی به طریقی گفته می شود که دولت ها برای کاهش هزینه ها و رفع کسری بودجه، به کاهش و یا حذف ارائه برخی خدمات و مزایای عمومی، صرفه جویی در مخارج جاری کشور، کاهش هزینه های رفاهی و تعدیل کارمندا در بخش دولتی دست می زنند که یونان و ایتالیا بخصوص یونان در حال حاضر با آن دست و پنجه نرم میکنند. این طرح که به منظور مقابله با کسری بودجه توسط برخی دولت ها انجام می شود گاهی اوقات به افزایش میزان مالیات و افزایش دریافت وامها و کمک های مالی خارجی می انجامد. هدف از اجرای طرح های ریاضت اقتصادی بازگرداندن اعتماد از دست رفته، بهبود وضعیت مالی کشورها و توانمند کردن کشورها برای بازیابی طولانی مدت است.

ارکان اقتصاد مقاومتی

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

دین اسلام و خانواده :

والذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا قره أعین و اجعلنا للمتقین إماماً

و کسانی که می گویند خدای ما ما را از همسران مان نور چشمان ببخش و ما را رهبر پرهیزکاران گردان. سوره مبارکه فرقان آیه شریفه ۷۴

دین اسلام خانواده را بنیادی‌ترین و مهم‌ترین مؤلفه در نظام خلقت و اساسی‌ترین نظام وجود جوامع می‌داند. دین اسلام خانواده را منشاء تربیت، رشد و تعالی فرد دانسته که مبنای ترقی جامعه در ابعاد فرهنگی و اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. از نظر اسلام نظام خانواده در جوامع یک نظام مادر است که سایر نظام‌های نامبرده شده از این منابع بالقوه متولد می‌شود.

کارکرد خانواده و کارآفرینی آن به قدری مهم تلقی شده است که اسلام قبل از تشکیل خانواده و هنگام تشکیل و تداوم آن و نیز حتی بعد از انتقال خانواده از نسلی به نسل دیگر برای آن دستورات، اعمال و رفتاری تعریف شده ای را پیش‌بینی و توصیه کرده است. اسلام حدود خانواده‌های بین نسلی را نیز از طریق احترام به بزرگسالان و ترحم به اطفال و متابعت افراد خانواده با هر دین و اندیشه از پدر و مادر به عنوان مؤسس خانواده مورد توجه و حفاظت قرار داده است.

موضوع احترام به اموات و نیز رعایت برخی دستورات وارده و نیز حفظ و اجرای وصیت‌های مردگان دلیل اهمیت بالای خانواده حتی در اشکالی بین‌نسلی است که در سایر ادیان موجود این موارد اهمیتی ندارد. چرا که، تعدادی از مذاهب مرگ را خاتمه زندگی فرد و جدایی پدر و مادر را پایان زندگی خانوادگی می‌دانند.

دستورات اسلام مبنی بر رعایت خیلی از موضوعات قبل از ازدواج، قبل از بارداری و حتی تعیین حدود و ثغوری که رعایت آن بر طبیعت فرزندان مؤثر است تنها برای راحتی خانواده و پدر و مادر نیست، بلکه مهمتر از آن حفظ آرامش و زمینه‌سازی ارتقاء فرد و در نهایت جامعه هدف می‌باشد. زیرا، این فرزندان هستند که در آینده تشکیل‌دهنده و اعضای اصلی نظام‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هستند. این افراد و فرزندان خانواده‌هایند که محور رشد و توسعه قرار می‌گیرند و جامعه را به سمتی که خود تشخیص خواهند داد هدایت و رهبری می‌نمایند.

تدابیر اندیشه شده و سنت الهی تحقق یافته از سوی انبیاء الهی و ائمه معصومین، جامعیت و تمامیت نقش خانواده در پیشرفت و تعالی فرد و جامعه را می‌رساند. در واقع، اسلام برای نظام خانواده حداقل دو نقش محوری و مهم را پی‌ریزی می‌کند:

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

اول: حرکت وضعی که رشد و ارتقاء خانواده و افراد آن را به دنبال دارد.

دوم: حرکت انتقالی که تعالی جامعه انسانی را امکان پذیر می کند.

با این تفاسیر، اگر نظام خانواده را نظام اصلی جامعه و محور تشکیل سایر نظام ها تلقی کنیم، می توانیم نظام اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را که هم عرض هم هستند حاصل و نتیجه عملکرد نظام خانواده بدانیم. در این صورت چنانچه نظام خانواده اقتصاد محور باشد، نظام اقتصادی در مسیر رشد و توسعه نقش محوری و تاثیر گزار بر جامعه را خواهد داشت و معیارهای حاکم اقتصادی و ثروت ارزشی خواهد بود. چنانچه نظام خانواده به سیاست حساس باشد، محور اولویت دار جامعه نظام سیاسی بوده و تبعات و عوارض آن دامنگیر اجتماع خواهد شد. توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی در خانواده به صورت انفرادی یا توأمان نیز در جامعه زمینه ساز محوریت ابعاد با نظام های فرهنگی و اجتماعی می گردد.

دین اسلام و اقتصاد:

نگاهی گذرا به آیات قران احادیث و متون اسلامی پیوند عمیق و تأثیر دو سویه دین و اقتصاد، بر یکدیگر را نشان می دهد. قرآن کریم، اصلاح امور اقتصادی جامعه را در کنار دعوت به توحید، از مهمترین رسالتهای پیامبران معرفی می کند، چنان که تلاش حضرت شعیب (ع) را برای اصلاح امور اقتصادی یاد می آورد که به قومش می فرمود: «ای قوم من، خدا را بپرستید، برای شما جز او معبودی نیست، و پیمانان و ترازو را کم مکنید» (هود، آیه ۸۴).

به طور کلی آموزه های اقتصادی اسلام را می توان به سه دسته تقسیم نمود:

۱- آموزه هایی که بیانگر فلسفه اقتصاد اسلامی و مسائل مربوط به جهان بینی اسلام است و زیربنا و تکیه گاه فکری مکتب و نظام اقتصادی اسلام می باشد، مانند اعتقاد به خدا و مالکیت حقیقی او.

۲- قواعدی اساسی و خطوط کلی برای حل مشکلات و نیل به اهداف اقتصادی که حاکم بر برنامه ریزیها و سیاستگزاریهای بخش اقتصاد است و از آن بعنوان «مکتب اقتصادی» یاد می شود، همانند «مالکیت مختلط» و «لزوم دخالت دولت».

۳- احکام حقوقی و اخلاقی لازم برای تنظیم روابط اقتصادی، و الگوهای رفتاری مناسب که نظام هماهنگ و منسجمی را برای رسیدن به وضعیت اقتصادی مطلوب، به دست می دهد. به نظر می رسد این نوع آموزه ها، جایگاه بسیار مهمی در ابعاد اقتصادی و تربیتی دارد و اسلام، برای تأمین سعادت مادی و معنوی انسان، بهترین شیوه ها و راهکارها را، در قالب این آموزه ها ارائه کرده است. در چنین آموزه هایی می توان ارتباط دو سویه دین و اقتصاد را دریافت.

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

قرآن کریم همانگونه که فلسفه بعثت را تزکیه و تعلیم می‌داند، بر فلسفه اخلاقی و دینی رفتارهای اقتصادی نیز تأکید می‌ورزد، چنان که درباره زکات و انفاق، می‌فرماید: «از اموال آنان صدقه‌ای بگیر تا به وسیله آن، پاک و پاکیزه‌شان سازی» (توبه، آیه ۱۰۳).

بنابراین، تأثیر دین و اقتصاد بر یکدیگر، دو سویه است؛ همان گونه که دین و اخلاق دینی بر سالم سازی اقتصاد تأثیر دارد، رفتارهای اقتصادی مطلوب اسلام نیز در تقویت باورهای دینی و پاکسازی روحی و اخلاقی، نقش بسزایی عهده‌دار است.

اهداف و انگیزه‌های مصرف

در اقتصاد سرمایه‌داری، هدف نهایی از مصرف، افزایش مطلوبیت است. مطلوبیت، به معنای فایده و رضایت خاطر است که انسان از مصرف کالا یا خدمات، به دست می‌آورد. در این دیدگاه، سعادت آدمی در بدست آوردن بیشترین لذت است و لذت نیز بیشتر، منحصر به لذات مادی است.

در این نگرش، آدمی در طول زندگی، تنها یک وظیفه و هدف دارد؛ و آن، جست و جوی بالاترین لذت ممکن است، و بدین سان، آرمان نهایی تمام محاسبات و رفتارهای اقتصادی، کسب بیشترین لذت می‌باشد.

اگر چه مکتب اسلام در پی فراهم سازی زمینه سعادت و خوشبختی فرد و جامعه است، سعادت را منحصر در افزایش مطلوبیت و لذت ناشی از مصرف کالا و خدمات، نمی‌داند. در این دیدگاه، انسان دارای دو بعد جسم و روح و به دنبال آن، نیازها و لذات روحی و جسمی است؛ بعد زمانی او، به گستره ابدیت است و کمال نهایی و سعادت حقیقی‌اش، در نزدیک شدن به خدا؛ در قرآن کریم، واژگانی همچون «فوز»، «فلاح» و «سعادت» که مفهوم خوشبختی راستین آدمی را بیان می‌کند، همگی ناظر به چنین مفهوم بلندی است.

قرآن کریم، برای دستیابی به هدف نهایی یاد شده، اهداف میانی، و به تعبیر بهتر، راهکارهای تحقق هدف نهایی و رسیدن به کمال مطلوب را یادآور شده است؛ بدین گونه که بیشتر در کنار امر به مصرف و تصرف در نعمتها، دستوراتی را ارائه فرموده است که هدف از مصرف را روشن می‌سازد.

مصرف همراه با پارسایی و ترک گناه:

«و از آنچه خداوند روزی شما گردانیده، حلال و پاکیزه را بخورید و از خدا، پروا دارید» (مائده، آیه ۸۸)

مصرف همراه با عمل صالح: «ای پیامبران! از چیزهای پاکیزه بخورید و کار شایسته انجام دهید» (مؤمنون، آیه

(۵۱)

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

مصرف همراه با شکر:

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از نعمتهای پاکیزه‌ای که روزی شما کردیم، بخورید و خدا را شکر کنید» (بقره، آیه ۱۷۲)

مصرف همراه با ادای حقوق: «از میوه آن بخورید، و حق بینوایان را بدهید و زیاده روی نکنید» (انعام، آیه ۱۴۱)

از جمله دستوراتی هستند که ضمن تبیین هدف مصرف، راهکارهای تحقق هدف نهایی مصرف را نیز روشن می‌نمایند. اهداف والایی که اسلام برای مصرف ارائه کرده است، موجب شکل‌گیری انگیزه‌های مثبت در نظر مصرف‌کننده مسلمان می‌شود به گونه‌ای که مصرف هر گونه کالا و استفاده از هر خدمتی را به انگیزه رضایت الهی و نیل به پاداش و قرب او انجام می‌دهد. در مقابل، انگیزه‌های منفی در مصرف، همچون فخر فروشی، خودنمایی، همچشمی و شهوت خواهی، هر چند ممکن است منع شرعی نداشته باشد، بی‌گمان برخلاف ارزشهای دینی است و در قرآن و روایات، نکوهیده است (اعراف، آیه ۱۷۶؛ یوسف، آیه ۵۲؛ جاثیه، آیه ۲۳).

در رساله حقوق امام سجاد (علیه السلام) آمده است «وَأَمَّا حَقُّ الْمَالِ فَأَنْ لَا تَأْخُذَهُ إِلَّا مِنْ حِلِّهِ وَلَا تُنْفِقَهُ إِلَّا فِي حِلِّهِ وَلَا تُحَرِّقَهُ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَلَا تَصْرِفَهُ عَنْ حَقَائِقِهِ وَلَا تَجْعَلَهُ إِذَا كَانَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ وَ سَبَباً إِلَى اللَّهِ وَلَا تُؤْثِرَ بِهِ عَلَى نَفْسِكَ مَنْ لَعَلَّهُ لَا يَحْمَدُكَ وَ بِالْحَرِيِّ أَنْ لَا يُحْسِنَ خِلَافَتَهُ فِي تَرْكِكَ وَ لَا يَعْمَلَ فِيهِ بِطَاعَةِ رَبِّكَ فَتَكُونَ مُعِيناً لَهُ عَلَى ذَلِكَ وَ بِمَا أُحْدِثَ فِي مَالِكَ أَحْسَنَ نَظراً لِنَفْسِهِ فَيَعْمَلَ بِطَاعَةِ رَبِّهِ فَيَذْهَبَ بِالْغَنِيمَةِ وَ تَبَوَّءَ بِالْإِثْمِ وَ الْحَسْرَةِ وَ النَّدَامَةِ مَعَ التَّبَعَةِ»

«اما حق مال آن است که فقط از راه حلال آن را بدست آوری و فقط در راه حلال آن را خرج کنی و نباید آن را از مواضعش منحرف کنی و نباید آن را از حقیقتش بر گردانی و اگر مال از خداست باید آن را فقط در راه خدا صرف کنی و آن را سبب حرکت در راه خدا قرار دهی. کسی که تراستایش نمی‌کند و در ترکه تو جانشین خوبی نیست و مال تو را در راه اطاعت از خدایت به کار نمی‌برد، بر خودت ترجیح مده، زیرا اگر چنین کنی در این کار معین وی خواهی بود. همچنین مال خود را به کسی که مال تو را در راه اطاعت خدا بکار می‌برد ولی نمی‌تواند کاری کند که مال تو بهتر شود مده زیرا اگر مالت را به چنین کسی بدهی منافع مال از بین می‌رود و تو با خطا، حسرت و ندامت و مکافات عملش می‌مانی»

تربیت فرزندان با توجه به اقتصاد مقاومتی

از خصوصیات و ویژگی‌های اساسی انسان، تربیت پذیری اوست. انسان برخلاف سایر حیوانات که اساس حرکات آنها منشأ غریزی دارد، شالوده شخصیتش را تربیت خانوادگی او تشکیل می‌دهد. روان‌شناسان سه عامل وراثت، خانواده و محیط خارج را از عوامل مهم تربیت انسان شمرده‌اند و از نظرگاه بعضی، عامل خانواده از دو عامل دیگر،

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

یعنی وراثت و محیط، اهمیت بیشتری دارد. روان شناسان می گویند: یک مادر خوب به صد استاد و آموزگار می ارزد. طفلی که در دامن مادر خود به خواب رفته نسل آتیه را تشکیل می دهد و کیفیت اخلاقی و شخصیت وی در آتیه، مربوط به سرمشق و تربیتی است که از نخستین مربی خود - مادر - گرفته است. حضرت علی (علیه السلام) در این مورد می فرماید: «إِنَّمَا قَلْبُ الْحَدِيثِ كَالأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أَلْقِيَ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبِلَتْهُ» (نهج البلاغه نامه ۳۱ ص ۵۲۲). همانا قلب نوجوان همچون زمین خالی از هر بذری است که هر چه در آن پاشیده شود می پذیرد. این نکته در روایات اهل بیت عصمت و نیز در علوم تربیتی مسلم است که مؤثرترین روش در تربیت، روش عملی است و کودک قبل از این که به گفته های والدین خود توجه داشته باشد، از حرکات و اعمال آنان الگو می گیرد. براین اساس روشن است فردی که در خانواده ای تربیت و رشد یافته که بزرگ ترهای آن، الگوی صحیحی برای مصرف نداشته و به هر دلیلی که هست، به زیاده روی و بی بند و باری در مصرف خو گرفته اند، این روش نیز همانند سایر جهات اخلاقی در ساختار روحی او تأثیر خواهد گذاشت و چنین خانواده های ولخرج فرزندان اسرافکار را تحویل جامعه خواهند داد. **مفاهیم آموزشی مورد نظر جهت اقتصاد مقاومتی برای فرزندان در خانواده می تواند مفاهیم:**

وجدان کار، اشتغال ملی، همبستگی ملی، مشارکت عمومی، حمایت از کالای ایرانی، تولید ملی، مهارت آموزی، حماسه اقتصادی، احتکار، ربا، رشوه، قاچاق کالا و ارز، کارآفرینی، بیکاری، صادرات و واردات، زکات، خمس، سبک زندگی، اصلاح الگوی مصرف، اقتصاد مقاومتی باشد. بیان و بررسی آیات، احادیث و روایات در مفاهیم عنوان شده و از همه مهم تر پابندی عملی به دستورات و توصیه های اقتصادی اسلام نسلی آگاه و با فرهنگ را برای جامعه تربیت خواهد کرد.

نیایسته های اقتصاد خانواده در اسلام

اسراف

اسراف در لغت ضد قصد و اعتدال و اسراف در هزینه است. قرآن کریم درباره اسراف می فرماید: بخورید و بیاشامید و زیاده روی نکنید که او اسراف کاران را دوست نمی دارد» (اعراف - ۳۱). در جای دیگر می فرماید: و اوست خدایی که باغ هایی با داربست و بدون داربست، و نیز خرما و انواع زراعت را که طعم های گوناگون دارند و هم چنین زیتون و انار را که با یکدیگر شبیه و غیر شبیه هستند را آفرید. از میوه آنها هر گاه به ثمر نشست بخورید و حق آن را در وقت برداشت بپردازید و اسراف نکنید که خداوند مسرفان را دوست ندارد» (انعام - ۱۴۱) آیه هایی

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

که به طور مستقیم به مسأله اسراف و مذموم شمردن آن می پردازد، به دفعات در قرآن مشاهده می شوند (مانند: فرقان ۶۷؛ نساء ۶؛ شعراء ۱۵۲؛ مائده ۳۲؛ طه ۱۲۱؛ اعراف ۸۱؛ غافر ۲۸؛ یونس ۸۳؛ اسراء ۳۳) و در حکم حرمت آن شکی نیست. روایت های فراوانی نیز درباره اسراف، مصادیق، حدود، انواع و مشتقات آن وارد شده است که برای اختصار به یک نمونه اشاره می شود. امام صادق (ع) در ذیل آیه ۳۱ سوره اعراف می فرماید: مال، مال خداوند است، آن را نزد انسان ها به امانت گذاشته و به آنان اجازه داده، به حد میانه بخورند و به حد اعتدال بنوشند و به حد اعتدال بیوشند و به حد اعتدال نکاح کنند و مرکب سواری در حد متوسط داشته باشند و افزون بر آن به فقیران مسلمانان برگردانند و با آن نابسامانی های زندگی اجتماعی خویش را برطرف سازند، فقط در این صورت است که آنچه را در راه خوردن، نوشیدن، سواری و ازدواج مصرف می کنند حلال است و در غیر این صورت حرام، پس فرمود، اسراف نکنید که خداوند اسراف کاران را دوست ندارد»

از دعاهای امام سجاد (ع) این بوده است: «وَأَمْتَعِنِي مِنَ السَّرْفِ، وَحَصِّنْ رِزْقِي مِنَ التَّلْفِ، وَوَقِّرْ مَلَكَتِي بِالْبُرْكَهِ فِيهِ، وَ أَصِْبْ بِي سَبِيلَ الْهِدَايَةِ لِلْبِرِّ فِيمَا أَنْفَقُ مِنْهُ.»

«و مرا از زیاده روی و اسراف باز دار، و روزی ام را از تلف شدن محافظت کن، و دارایی ام را با برکت دادن به آن افزون فرما و راه مصرف آن را در کارهای خیر به من بنمایان.»

امام علی (ع) می فرماید: «مِنَ الْفَسَادِ إِضَاعَةُ الزَّادِ.» «تباہ کردن زاد (مال) از (مصادیق) فساد است.»

امام صادق (ع) که می فرماید: «إِنَّ مِنَ الْإِسْرَافِ هِرَاقَهُ فَضْلُ الْإِنَاءِ وَاتِّدَالُ تَوْبِ الصُّونِ وَانْقَاءُ النَّوَى»

از مصادیق اسراف، ریختن آن چه در ظرف، اضافی آمده، پوشیدن لباس میهمانی در منزل و دور انداختن هسته خرماست (البته در جایی که امکان استفاده از آن هست)

تبذیر

تبذیر در اصل از ماده «بذر» به معنای تفریق و پخش کردن است و اصل آن بذر پاشیدن است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۱۱۳-۱۱۴). مجمع البحرین درباره معنای تبذیر می نویسد: «مبذیرین کسانی هستند که در خرج کردن تبذیر و زیاده روی می کنند و مال را در غیر آنچه خدا حلال و جایزه دانسته مصرف می کنند» خداوند متعال در قرآن کریم تبذیر و رفتار مبذرانه را نکوهیده و آنان را برادران شیطان می داند: «و حق نزدیکان را پرداز و (هم چنین حق) مستمند و وامانده در راه را! و هرگز اسراف و تبذیر مکن چرا که تبذیر کنندگان، برادران شیاطین هستند و شیطان در برابر پروردگارش، بسیار ناسپاس بود!» (اسراء، ۲۶-۲۷) حضرت علی (ع) تبذیر را از مصادیق اسراف می داند و می فرماید: «ان عطاء المال فی غیر حقه تبذیر و اسراف» خرج کردن نا به جا، به یقین، حیف و میل و اسراف است.

(نهج البلاغه خطبه ۱۲۶)

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

اتراف

یکی از شکل‌های زیاده‌روی در مصرف، مصرف مترفانه است. اتراف در لغت، طغیان از حدود و رهایی در بی‌بند و باری و شهوات دنیا است (طریحی، ۱۳۶۷). از سوی دیگر اتراف از ریشه ترفه به معنای زندگی خوش گرفته شده است. برخی نویسندگان مترف را به صورت ذیل تعریف می‌کند: «مترف کسی است که در فراخی نعمت به سر می‌برد و از لذت‌های دنیوی و امکانات مصرفی زیاد بهره‌مند است». از مطالب پیشین فهمیده می‌شود که مصرف پیش از حد و مصرف‌گرایی که در آن تجاوز از حد و ریخت و پاش است مشمول احکام این صفات رذیله می‌شود. فرد مسلمان باید از ثروت‌اندوزی پرهیز کرده و مال خود را سرمایه‌گذاری کند. وی باید وسایل و نیازهای خود و افراد تحت تکفل خود را تأمین کرده و بیش از کفاف خود مصرف نکند. اسلام از طرف دیگر مسلمانان را به کمک و هم‌دردی با فقیران فراخوانده و از آنان می‌خواهد که در راه خدا انفاق کنند.

...و الذین یکنزون الذهب و الفضة و لا ینفقونها فی سبیل الله ، فبشرهم بعذاب اءلیم ۳۴

یوم یحیی علیها فی نار جهنم فتکوی بها جباهم و جنوبهم و ظهورهم ، هذا ما کنزتم لءانفسکم ، فذوقوا ما کنتم تکنزون ۳۵

...کسانی که از زر و سیم گنج می‌سازند، و آنها را در راه خدا به مصرف نمی‌رسانند، به عذابی دردناک بشارت ده ۳۴

آن روز که آنها (زر و سیم) را در آتش جهنم داغ می‌کنند، و با آن گداخته‌ها پیشانی و پهلو و پشت آنان را می‌سوزانند، و به ایشان می‌گویند: این است آنچه همچون گنج برای خود فراهم آورده بودید، پس امروز (مزه) گنجهای خویش را ببخشید ۳۵ (توبه ۳۴-۳۵)

النبی (ص): لما نزلت هذه الآیة ((قال)) : تبا للذهب ، تبا للفضة ((، یکررها ثلاثا؛ فشق ذلك علی اءصحابه ، فسأله عمر: اءی المال تتخذ؟ فقال)) : لسانا ذاکرا، و قلبا شاکرا، و زوجة مؤمنة تعین اءحدکم علی دینه پیامبر (ص) - چون این آیه (آیه کنز) نازل شد، فرمودند: نابود باد طلا، نابود باد نقره ((، و این جمله را سه بار تکرار کرد؛ این سخن بر اصحاب گران آمد، عمر پرسید: پس کدام مال را اختیار کنیم؟ فرمود)) : زبانی مشغول ذکر خدا، و قلبی سپاسگزار، و زنی با ایمان که در دینداری یار شما باشد. مقصود پیامبر اکرم (ص) از این پاسخ آشکار است. و آن - پس از توجه دادن به اهمیت ذکر خدا و یاد او - فراخواندن مردمان است به پذیرش معیشتی مقتصدانه، زیرا زندگی در کنار زنی با ایمان که به دینداری شوهر خویش کمک کند نیز، نیاز به مقداری مال دارد. پس مقصود این است که به زندگی سالم و اقتصادی (صرفه جویانه) بسنده کنید، و فزونی را به دیگران ببخشید، و به انباشتن مال نگراییید.

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

اقتار

اقتار در لغت به معنای کمبود و تنگ گرفتن در رزق و روزی است (دهخدا،) واژه «قتر» درباره مورد مصرف مال به معنای خرج کردن مال به گونه‌ای که فقط انسان را از مرگ نجات داده و فقط رمقی برای وی باقی بماند. در لسان‌العرب آمده است که «قتر علی عیاله» یعنی در نفقه بر اهل خود تنگ گرفت. در قرآن کریم درباره اقتار آمده است: «قل لو انتم تملکون خزائن رحمته ربی اذا لامسکم خشیة الانفاق و کان الانسان قتورا» (اسراء - ۱۰۰)

«بگو اگر شما مالک خزائن پروردگار من بودید، در آن صورت (به علت تنگ‌نظری)، امساک می‌کردید که مبادا انفاق مایه تنگ‌دستی شما شود و انسان تنگ‌نظر است.» بنابراین همان‌گونه که اسراف و تبذیر از دیدگاه اسلام مذموم و ناپسند است، سخت‌گیری و تنگ‌نظری در هزینه بر افراد تحت تکفل و خانواده خود نیز مذموم و ناپسند است.

پیامدهای مصرف‌گرایی

ترویج مصرف‌گرایی بدون توجه به زیرساخت‌های تولید و ظرفیت تولید و تهیه امکانات، پیامدهای منفی بر جامعه و اقتصاد وارد می‌سازد.

۱۰۱ تبدیل ثروت به ارزش برتر در خانواده‌ها

میزان ثروت در بین افراد جامعه و خانواده‌ها متغیر است و به تبع آن قدرت خرید و مصرف نیز متفاوت است. پدید آمدن جامعه مصرفی و رواج مصرف‌گرایی باعث می‌شود حرص افراد جامعه برای خرید و مصرف افزایش یابد و این باعث تبدیل ثروت و مصرف به ارزش می‌شود. تبدیل ثروت به ارزش در صورت تداوم و در درازمدت سبب غالب شدن ارزش‌های مادی بر ارزش‌های دیگر می‌گردد. با ارزشمند شدن مصرف و مصرف‌گرایی، ارزش‌هایی مانند: قناعت، اعتدال، زهد و ... کم‌رنگ‌تر شده و ناارزش‌هایی مانند: مصرف بی‌رویه، اسراف، تبذیر، مدگرایی و ... ارزشمند می‌شوند و در برابر ارزش‌های غیر مادی قرار می‌گیرند. این رویه باعث شکاف طبقاتی و نابرابری اجتماعی می‌شود؛ کسانی که در جامعه ثروتمند هستند و به دلخواه مصرف می‌کنند، از افرادی که فقیر هستند و توان خرید ندارند جدا می‌شوند. این موضوع زمانی تشدید می‌یابد که با تبلیغات، آرزوهای بلند پروازانه و توقع داشتن کالاهای لوکس و برخورداری از امکانات ویژه در اقشار جامعه به تصویر کشیده شده و پدید آورده می‌شود. این توقع و انتظار با توجه به عدم امکان برآورده شدن آنها، نابرابری و نارضایتی و تضادی را در جامعه پدید می‌آورد تا فقر و نداشتن غیرقابل تحمل شود. خود فقر، به ویژه در جوامع اسلامی که مردم آن باور مدار و ارزشی هستند، ممکن است قابل تحمل باشد اما تضاد پیش گفته، اثرهای خاص خود را در جامعه بر جا می‌گذارد.

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

۰۲ نمایش ثروت

الإمامُ الصَّادِقُ عليه السلام : فيما نَجَى اللهُ عَزَّوَجَلَّ بِمُوسَى عليه السلام : ... لا تَغْبِطُ أَحَدًا بِكَثْرَةِ المَالِ ؛ فَإِنَّ مَعَ كَثْرَةِ المَالِ تَكْثُرُ الذُّنُوبُ لِوَجِبِ الحُقُوقِ .

امام صادق علیه السلام : از نجوهای خداوند متعال با موسی علیه السلام این بود : به ثروت انبوه هیچ کس غبطه مخور؛ زیرا ثروت زیاد مایه گناهان زیاد می شود؛ زیرا حق و حقوقی بر آن واجب می گردد . نمایش ثروت حالتی است که ثروتمندان در آن شرایط، ثروت خود را به نمایش می گذارند . در این شرایط، ثروت تبدیل به ارزش می شود که در دست ثروتمندان و فرزندان آنها است. ثروت با سوار شدن خودروهای چند صد میلیونی، کفش ها و لباس های آنچنانی، به گردن آویختن گردنبند طلا و به دست کردن انگشترهای قیمتی و ... به نمایش گذاشته می شود. برای مثال در ایران بعد از جنگ تحمیلی و اتخاذ سیاست توسعه اقتصادی سرمایه ارزش فراوانی یافت و به تبع آن صاحبان سرمایه و ثروتمندان ثروت خود را به نمایش گذاشتند و سیاست هایی مانند آزادسازی واردات خودروهای لوکس و ... به آن کمک کرد . پرسشی که اینجا مطرح می شود این است که چرا اثر این نمایش در کشورهای جهان سوم و در حال توسعه از کشورهای توسعه یافته بیشتر است؟ در پاسخ باید گفت که آن کشورها خود تولیدکننده و صادرکننده هستند و در هنگام افزایش درآمد درست عمل می کنند. شاید بتوان گفت که آنها در این گونه موارد عقلانی تر رفتار می کنند و فرهنگ و شرایط جامعه در کشورهای جهان سوم برخلاف آن است و تصمیم گیری ها بیشتر بر اساس احساس است و طبقه متوسط به پایین می خواهند همانند ثروتمندان رفتار کنند و برخی مواقع برای این کار از هیچ کاری دریغ نمی کنند .

الإمامُ الصَّادِقُ عليه السلام : ما كَثُرَ مَالُ رَجُلٍ قَطُّ إِلَّا عَظَمَتِ الحِجَّةُ لِلَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ، فَإِنْ قَدَرْتُمْ أَنْ تَدْفَعُوهَا عَنْ أَنْفُسِكُمْ فَافْعَلُوا ، فَقِيلَ : بِمَاذَا ؟ قَالَ : بِقَضَاءِ حَوَائِجِ إِخْوَانِكُمْ مِنْ أَمْوَالِكُمْ

امام صادق علیه السلام : هیچ گاه ثروت مردی زیاد نشد، مگر اینکه حجّت خدای متعال بر او بزرگ شد . پس، اگر می توانید این حجّت را از خود دور کنید، این کار را بکنید. عرض شد : با چه چیز؟ فرمود : با برآوردن نیازهای برادران خود از امواتان .

عنه عليه السلام : طَلَبْتُ فَرَاغَ القَلْبِ فَوَجَدْتُهُ فِي قِلَّةِ المَالِ .

امام صادق علیه السلام : آسایش دل را جستجو کردم و آن را در کمی مال و ثروت یافتم .

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

۰۳ ایجاد نیاز کاذب در خانواده ها

ز دست دیده و دل هر دو فریاد
 که هرچه دیده بیند دل کنه یاد
 یکی دیگر از پیامدهای مصرف گرایی، نیاز آفرینی است که بیشتر به وسیله دولت، شرکت های تولیدی و تبلیغاتی با راهکارهای ویژه خود پدید می آید. نمایش ثروت به وسیله ثروتمندان خود نقش مؤثری در نیاز آفرینی دارد اما نقش دولت با سازو کارهایی مانند: تبلیغات، واردات کالاهای گوناگون، نمایشگاه ها و ... حایز اهمیت است. در این میان واردات بی رویه کالاهای گوناگون مانند: خودرو، وسایل برقی، لوازم آرایشی و ... نقش به سزایی دارد. افزون بر اینکه مردم با دیدن ثروت و امکانات ثروتمندان احساس کمبود می کنند، سازو کارهای تشدید کننده ای که به وسیله دولت، شرکت های تولیدی، تاجران و ... اعمال می شود، بر این احساس می افزاید.

۰۴ ایجاد شکاف طبقاتی بین خانواده ها

مصرف گرایی با توجه به اینکه توان خرید و درآمد خانواده ها متفاوت است، باعث شکاف طبقاتی خواهد شد. در رویه مصرف گرایی، خانواده های طبقه مرفه جامعه و به تبع آنها طبقه متوسط جامعه که خواهان رسیدن به طبقه مرفه است، کالاهای مصرفی و لوکس را تهیه خواهند کرد اما خانواده های طبقه ضعیف و زیر متوسط توان خرید نخواهند داشت که شکاف طبقاتی را در پیش رو خواهد داشت. این وضعیت جامعه باعث تمایز اجتماعی می شود. در اوایل انقلاب تا سال ۱۳۶۸ در ایران فرهنگ عامه مردم با تأکیدهای امام راحل (ره) به گونه ای بود که ثروتمندان جامعه از مردم عادی متمایز نبودند و فرصت نمایش ثروت را نداشتند اما با شروع توسعه اقتصادی و رواج مصرف گرایی، نمایش ثروت و شکاف طبقاتی در ایران شروع شد و به تمایز اجتماعی رسید. البته وجود فرهنگ و ارزش های اسلامی در میان مردم رشد این روند را کاهش داده است.

۰۵ ایجاد احساس محرومیت در خانواده ها

تأثیر نمایش ثروت و تبلیغات باعث احساس نیاز شدید به کالاهای مصرفی می شود و همه در پی بدست آوردن کالاهای گوناگون و غیر ضروری هستند. در کشورهای توسعه نیافته که کشور با تورم دست به گریبان است، قدرت خرید مردم کاهش می یابد اما نیاز به کالاهای مصرفی در سایه تبلیغات و عوامل دیگر تشدید می یابد و این نوعی به انحطاط سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می انجامد. برای پیشگیری از چنین وضعیتی، کشورهای سرمایه داری تبلیغات را کنترل کرده و آن را به اندازه قدرت خرید مردم در میان خانواده ها رواج می دهند.

۰۶ فشار هنجاری در خانواده ها

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

پیامبر (ص) در یکی از خطبه‌هایش پیش از وفات فرمودند: «زنی که با همسرش سازگاری ندارد و بر آنچه خداوند روزی او گردانده، صبور نیست و بر او سخت می‌گیرد و تکلیفی پیش از طاقتش از او می‌خواهد، خداوند هیچ حسنه‌ای را که با آن از آتش جهنم مصونیت حاصل شود، از او نپذیرد و مادامی که آن‌گونه است خداوند نیز بر او غضبناک خواهد بود.»

یکی از تبعات مصرف‌گرایی این است که وقتی پدیده‌ای به هنجارها تبدیل می‌شود و مورد پذیرش عموم مردم قرار می‌گیرد یک فشار هنجاری در جامعه و خانواده‌ها گسترش می‌یابد. در این حالت خانواده‌ها خود را با همدیگر مقایسه می‌کنند و می‌کوشند در نیازها و رفع آنها با دیگران همسان باشند و رفتار یکدیگر را زیر نظر دارند و رفتار غیرجمعی را ناهنجار می‌پندارند. در جوامعی که هنجارها همه‌گیر است و از طرفی مصرف‌گرایی و دارا بودن تبدیل به ارزش و هنجار شده است خانواده‌ها در پی کسب آن هستند و اگر کسی نتواند آن را برآورده سازد زیر فشار هنجاری خواهد بود. در این صورت ثروت و دارا بودن با ارزش و افتخار، و فقر و نداشتن مایه آبروریزی و شرمندگی است. برخی از خانواده‌ها از طبقه متوسط و پایین رفتارهای متظاهرانه دارند، چون توان خرید در آن‌ها نیست به اجناس بدلی یا قرض روی می‌آورند و از این طریق کسب احترام می‌کنند، برخی نیز تظاهر به داشتن چیزی می‌کند که ندارند.

۰۷ جبران کسری درآمد خانواده از راه‌های نادرست

درآمد هر شخصی به فعالیت و موقعیت شغلی وی وابسته است و در برابر میزان کار یا خدمت مشخص، درآمد معینی را کسب می‌کند. در جریان مصرف‌گرایی، وقتی که نیازآفرینی در پی نمایش ثروت در افراد برای خانواده پدید آمد و احساس محرومیت بر آنان حاکم شد، فشارهای هنجاری و اجتماعی نیز مزید بر علت می‌شود تا فرد مصرف‌گرایی را ارزش و ضرورت زندگی خود بداند. در این فرایند شخص نمی‌خواهد یا نمی‌تواند مصرف خود را کاهش دهد و متناسب با درآمد خانواده خود مصرف کند به ویژه که به باورهای ارزشی و دینی که قناعت و مصرف بهینه را سفارش می‌کنند، پایبند نباشد. برای همین شخص در پی افزایش درآمد خود با راه‌های گوناگون است. وی برای رسیدن به این هدف از راه‌های مشروع اما دارای تبعات اجتماعی مانند: اشتغال دوم و گاه در شهرهای بزرگ شغل سوم، اضافه‌کاری، کار کردن اهالی خانواده اعم از زن و بچه، وام گرفتن، کمک گرفتن از اقوام و فروش وسایل استفاده می‌کند. این راه‌ها اثرات بسیار منفی بر نهاد خانواده و کارکردهای آن از جمله تربیت کودکان که سرمایه‌های انسانی کشور هستند، می‌گذارد. گاهی نیز افراد که در مشاغل غیر دولتی هستند برای بالا بردن درآمد، مزد یا قیمت کالاها و خدمات خود را متناسب و گاه با سوء استفاده از موقعیت فراتر از تورم و افزایش قیمت‌ها بالا می‌برند. این راهکار مشکلاتی را برای کسانی مانند کارمندان و کارگران که درآمد کافی ندارند و

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

درآمدشان در برابر تورم تغییر چندانی نمی‌کند، اثر می‌گذارد. حال اگر افرادی که نتوانند از راه‌های پیش گفته درآمد خود را افزایش دهند و پایبند به اصول اخلاقی نباشند، به اصطلاح با کاهش کنترل درونی و بیرونی به دنبال کسب درآمد به هر شکل ممکن می‌روند و راه‌های نامشروع را برای بالا بردن درآمد و تأمین نیازهای خود انتخاب می‌کنند مانند: استفاده از اموال دولتی، قاچاق، اختلاس، رشوه‌گیری، تن‌فروشی، احتکار، گران‌فروشی و دزدی. البته کسانی که به اخلاق و موازین دینی و اسلامی پایبند بوده و کنترل درونی و بیرونی خود را از دست نداده‌اند به راه‌های غیرمشروع و نابهنجار رو نمی‌آورند. در اصل می‌توان ریشه‌های مصرف بی‌رویه و مصرف‌گرایی مفرط را در رذایل اخلاقی و نداشتن ایمان و تقوا جست‌وجو کرد.

پیامبر اکرم (ص) فرمودند: کسی که در طلب روزی حلال باشد تا دست خود را در مقابل مردم دراز نکند و در راه روزی خانواده خود تلاش کند و بر همسایه‌اش مهربانی کند، خداوند را در قیامت با چهره‌ای که همچون ماه شب چهارده می‌درخشد، ملاقات می‌کند.

۰۸ مدگرایی

رسول خدا(ص) می‌فرماید: «لَا يُشَبِّهُ الزَّيُّ بِالزَّيِّ، حَتَّى يُشَبِّهُ الْخُلُقُ بِالْخُلُقِ، وَ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ» «شکل و هیئت لباس پوشیدن آنها [و مدهای مصرفی] به یکدیگر همانند نمی‌شود، جز آنکه خُلُق و خواها به هم نزدیک شود، و هر کس خود را شبیه گروهی سازد، از آنان به شمار می‌رود.» یکی دیگر از بحث‌های موجود در مصرف‌گرایی خانواده‌ها این است که با تغییر مد رایج یا با تغییر طبقه مصرفی هر شخص، نیاز به اجناس مکمل شدت می‌یابد، به طور مثال، وقتی شخصی خانه خود را تغییر داده و در محله مرفه‌تری سکنی گزیند، باید وسایل متناسب با آن و خودروی متناسب آن را نیز تهیه کند تا به اصطلاح با افراد و کلاس آن محله هماهنگ باشد یا با تغییر خودروی سواری و ارتقای آن باید پوشش متناسب با آن را اختیار کند. این روند، مصرف‌گرایی را در خانواده تشدید می‌کند و شخص مجبور است برای رعایت مد مصرف خود را افزایش دهد.

۰۹ نیاز به احترام و تأیید اجتماعی

انسان موجودی اجتماعی است و رفتارهای خود را با دیگران هماهنگ و همانند می‌سازد و رفتارهای خود را نسبت به دیگران سنجیده و تنظیم می‌کند. این فرایند به منظور دستیابی به تأیید دیگران و احترام آنان است. مردم با کسب احترام و تأیید دیگران موقعیت اجتماعی خود را استحکام می‌بخشند. گاهی خانواده‌ها برای حفظ آبرو و کسب احترام به مصرف‌گرایی رو می‌آورند و در پی رفع نیازهایی هستند که از طرف دیگران تحت فشار هستند. به طور مثال، در جشن‌های ازدواج با وجود اینکه گرفتن تالار پذیرایی امری لازم نیست و گاهی مواقع غیرضروری و

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

اسراف است، شخص به علت کسب احترام و حفظ آبرو با مشکلات فراوان به گرفتن تالار می‌پردازد و مدت‌ها با تبعات آن دست به گریبان است.

تبلیغات اینترنتی، ماهواره و ترویج فرهنگ مصرف گرایی

اسراف یکی از نقشه‌های استعمار برای تحت سلطه در آوردن ملتها رواج اسراف و گسترش فرهنگ مصرف زدگی در میان آنان است تا بدین وسیله وابستگی آنان را فراهم کنند، فرعون که یکی از افراد متکبر و برتری خواه است از جمله مسرفین معرفی شده است لذا در قرآن مجید آمده است: «إِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ» همانا فرعون در زمین گردن کشی کرد و از اسراف پیشگان بود. امروزه نیز غارتگران جهانی که درصدد تحمیل سلطه‌ی شوم خود بر ملت‌های ضعیفند، بیداری وهشیاری توده‌های مردم را بالا ترین خطر برای خود در راه نیل به اهدافشان، احساس می‌کنند و لذا همواره می‌کوشند تا این مانع بزرگ را از مسیر خود با روش‌ها و ابزارهای گوناگون بردارد، مانند مشغول نمودن اقشار مردم به انواع سرگرمی‌های تحریک آمیز همچون اشاعه فحشا در بین جوانان، بویژه گسترش فرهنگ ولخرجی و اسرافگری، زیرا استعمار از این طریق هم توانسته بازار فروشی برای کالاهای مصرفی اضافی خویش فراهم کند وهم موفق شده تا توده‌های مردم را همواره درگیر تأمین هزینه سنگین زندگی برای پرکردن خلأ ناشی از مصرف بی‌رویه ثروت سازد؛ بنابراین مردم فرصتی برای اندیشیدن صحیح نخواهند یافت و مجبور خواهند بود تمام لحظات زندگی خویش را در راه تأمین رفاه مادی بهتر و رقابت در آن صرف نمایند.

از اصول تأکید شده مصرف در آموزه‌های دینی، پرهیز از الگو قرار دادن بیگانگان و به ویژه دشمنان جامعه اسلامی در مصرف است. امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

أَوْحَى اللَّهُ إِلَى نَبِيِّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ أَنْ قُلْ لِقَوْمِكُمْ: لَا يَلْبَسُوا لِبَاسَ أَعْدَائِي وَلَا يَطْعَمُوا طَعَامَ أَعْدَائِي وَلَا يُشَاكِلُوا بِمَشَاكِلِ أَعْدَائِي فَيَكُونُوا أَعْدَائِي كَمَا هُمْ أَعْدَائِي.

خداوند به پیامبری از پیامبرانش وحی فرمود که به قومت بگو، لباس دشمنان مرا نپوشند و غذای آنان را نخورند و به شکل آنان، ظاهر نشوند که در این صورت، بسان آنان، دشمن من خواهند بود.

الگوپذیری از بیگانگان در نوع و مقدار کالاهای مصرفی، از جنبه‌های گوناگون به جامعه اسلامی زیان می‌رساند. از جنبه اقتصادی، این کار بیشتر سبب ترویج مصرف کالاهای خارجی و بی‌توجهی به تولیدات و کالاهای داخلی می‌شود که افزون بر خارج ساختن سرمایه از کشور، به تولید و اقتصاد ملی نیز ضربه می‌زند. از جنبه اجتماعی و فرهنگی نیز، نوعی تبلیغ عملی و ترویج فرهنگ بیگانه و تهدیدی برای اصالت‌های فرهنگی و حتی دینی در جامعه به شمار می‌رود. به ویژه آنکه الگوپذیری در مصرف، ناخواسته الگوپذیری در اخلاق و رفتار را نیز در پی خواهد داشت.

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

چهار راهکار مهم مبارزه با مفاسد ماهواره در جامعه :

دعوت به تقوی و معنویات در خانواده ها و جامعه آشنایی خانواده ها با احکام شرعی درباره ماهواره آگاهی دادن مردم به آسیب‌های ماهواره و اهداف دنبال شده بوسیله آن جا یگزین کردن برنامه های متنوع چه توسط دولت و چه توسط خود خانواده ها

دین اسلام ، اقتصاد و خانواده

شخصی به نام عباسی به محضر امام رضا(ع) مشرف شد و پیرامون شیوه صحیح مصرف در خانه نسبت به هزینه زندگی همسر و فرزند و سایر شوون سؤال کرد، حضرت رضا(ع) در پاسخ فرمود: «باید مصرف توبه گونه‌ای باشد که بین دو کار ناپسند (اسراف و سخت گیری) قرار گیرد.»

عباسی پرسید: منظورتان از این سخن چیست؟ فرمود: آیا سخن خدادار قرآن را نشنیده‌ای که اسراف و سخت گیری را ناپسند می‌شمرد و (در وصف بندگان ممتاز خداوند) می‌فرماید «والذین اذا انفقوا...» «بندگان خدای رحمان کسانی هستند که هرگاه انفاق کنند، نه اسراف کنند و نه سخت گیری، بلکه میان این دو (حداعتدال) را می‌گیرند» بنابراین در مورد معاش و هزینه زندگی اعضای خانواده، در خرید و مصارف، میانه‌رو باش. اسلام مسلمانان و انسان‌ها را موظف کرده است که از جان و مال خود محافظت کنند و از راکد نگه داشتن سرمایه بر حذر باشند و از طرفی مسلمانان را به کار و کوشش و فعالیت‌های اقتصادی فرا خوانده است. اسلام مسلمانان را برای تأمین رفاه خود و خانواده خود ترغیب کرده است و این گونه نیست که آنان را از مصرف کردن باز دارد اما در برای مصرف ضوابطی را مشخص کرده و مصرف را در آن محدوده آزاد گذاشته است.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِأَهْلِ بَيْتٍ خَيْرًا فَفَقَّهَهُمْ فِي الدِّينِ وَوَقَّرَ صَغِيرَهُمْ كَبِيرَهُمْ وَرَزَقَهُمُ الرِّقَاقَ فِي مَعِيشَتِهِمْ وَالْقَصْدَ فِي نَفَقَاتِهِمْ وَبَصَّرَهُمْ عُيُوبَهُمْ فَيَتُوبُوا مِنْهَا» هرگاه خداوند برای خانواده ای خیر بخواهد آنان را در دین دانا می‌کند، کوچک ترها بزرگ ترهایشان را احترام می‌نماید، مدارا در زندگی و میانه روی در خرج روزیشان می‌نماید و به عیوبشان آگاهشان می‌سازد تا آنها را برطرف کنند.

رعایت اعتدال و میانه روی در اقتصاد خانواده

قرآن مجید، درباره یکی از ویژگی های ممتاز بندگان خالص خداوند بزرگ چنین می‌فرماید:

«وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا.» (فرقان-۶۷)

«آنان کسانی هستند که هر گاه انفاق کنند نه اسراف کنند و نه سخت گیری، بلکه در میان این دو، اعتدال می

ورزند.»

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

این آیه، بیانگر یکی از مهم ترین مسائل زندگی است که رعایت آن، سبب آسایش و آرامش فرد و جامعه می گردد. همچنین، بسیاری از گره ها و مشکلات اجتماعی و اقتصادی را برطرف می کند. این مسئله، اعتدال است.

اعتدال، یعنی میانه روی و حد فاصل میان افراط و تفریط که چنین کاری از نظر اسلام، در همه چیز مطلوب است. قرآن مسلمانان را به سبب پیروی از اسلام به عنوان «امت وسط» یعنی امت معتدل معرفی می کند و می فرماید: «و كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا؛ و این گونه شما را امت میانه قرار دادیم». (بقره-۱۴)

امیرمؤمنان علی علیه السلام آنان را که از راه اعتدال به سوی افراط و تفریط کشانده می شوند، جاهل می خواند و می فرماید: «لَا تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرَطًا أَوْ مُفْرَطًا»

«همیشه جاهل را نمی بینی جز اینکه یا زیاده روی می کند و یا کم می آورد.»

خانواده مسلمان در انفاق چنان که در آیه یاد شده بدان اشاره شده است و همچنین در مصرف، نه اسراف می کند و نه سخت گیری، بلکه میانه این دو را برمی گزیند. این اصل که در آموزه های دینی بر آن تأکید می شود، از سوی خرد و فطرت آدمی نیز تأیید شده است؛ زیرا سامان دهی و استواری جسم و جان آدمی و امور فردی و اجتماعی او، مرهون رعایت همین اصل است.

افزون بر آن، اهمیت رعایت میانه روی در مصرف، از آنجاست که از یک سو نیازهای انسان گوناگون است و به دلیل محدودیت ها، نمی تواند تمام آن را به بیشترین مقدار برآورده سازد. از این رو، باید نیازهای گوناگون را در نظر بگیریم و در حد اعتدال به آن رسیدگی کنیم. از سوی دیگر، بیشتر امکانات و منابع مادی، محدود است و زیاده روی گروهی در مصرف، محرومیت دیگران را به همراه خواهد داشت. از سوی دیگر، سلامت و نشاط انسان و پرداختن به جنبه های دیگر زندگی به ویژه امور معنوی، نیازمند مصرف معتدلانه است.

فقیری نزد پیامبر آمد و گفت که آن حضرت پیراهنش را به او ببخشد. پیامبر خدا پیراهنش را از تن خود بیرون آورد و به او داد. چون پوشش دیگری نداشت، در خانه نشست و حتی برای نماز جماعت بیرون نرفت. کافران در غیاب، آن حضرت را سرزنش کردند و به ایشان تهمت زدند که خواب و لهو، آن حضرت را از نماز باز داشته است. در این هنگام این آیه نازل شد:

«وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا.»

«هرگز دست را به گردنت زنجیر مکن (بخل نوز) و بیش از حد دست خود را مگشای تا مورد سرزنش قرار گیری و از کار فرومانی!» (اسراء-۱۷)

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

آثار مثبت اعتدال

پیمودن راه تکامل و دست یابی به هدف نهایی، در گرو رعایت اعتدال در همه زمینه های زندگی است. بر این اساس، رعایت این اصل برای رسیدن به کمال، ضروری است .

همچنین، بر اساس آموزه های دینی و بر پایه حکم عقل و تجربه، میانه روی در مصرف، تأثیر بسیاری در سامان دهی امور اقتصادی و کاهش هزینه های خانواده و جامعه و در نتیجه پیش گیری از فقر و عقب ماندگی فرد و جامعه دارد. حضرت علی علیه السلام می فرماید :

«الْاِقْتِصَادُ يَنْمِي الْقَلِيلَ؛ میانه روی کم را رشد می دهد.»

امام صادق علیه السلام نیز می فرماید: «ضَمِنْتُ لِمَنْ اِقْتَصَدَ اَنْ لَا يَفْتَقِرَ؛ تضمین می کنم که آن کس میانه روی کند، فقیر نگردد.»

میانه روی در مصرف مواد خوراکی، ضامن سلامتی جسم و جان فرد است؛ زیرا زیاده روی، عامل بسیاری از بیماری هاست و بر جسم اثر منفی می گذارد. تفریط در این امر نیز سبب سوء تغذیه، ضعف و بیماری خواهد بود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید:

«اَيَّاكُمْ وَفُضُولَ الْمَطْعَمِ فَإِنَّهُ يَسِمُ الْقَلْبَ بِالْقَسْوَةِ وَيُطَيِّ بِالْجَوَارِحِ عَنِ الطَّاعَةِ وَيُصِمُّ الْهَيْمَمَ عَنْ سِمَاعِ الْمَوْعِظَةِ.»

«از پرخوری پرهیزید که آن سنگ دلی می آورد و اعضای بدن را در اطاعت از خدا تنبل می سازد و گوش همت آدمی را از شنیدن پند و اندرز کر می سازد.»

حضرت علی علیه السلام نیز می فرماید: «مَنْ اِقْتَصَرَ فِي اَكْلِهِ كَثُرَتْ صِحَّتُهُ وَصَلَحَتْ فِكْرَتُهُ»

«هر که اندازه خورد، سلامتی اش فزونی یابد و اندیشه اش به درستی گراید.»

از سوی دیگر، اعتدال در مصرف، سبب خشنودی خداوند است؛ زیرا استفاده مطلوب از نعمت های او در مسیر رسیدن به هدف نهایی و نزدیک شدن به حق، تنها در پرتو رعایت این اصل، شذنی است. امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه ۱۹۵ سوره بقره (اِنَّ اللّٰهَ يَحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) می فرماید: «خداوند متعال می فرماید: به راستی خداوند، نیکوکاران را دوست می دارد و منظور میانه روان است.»

برنامه ریزی اقتصادی

تأمین معاش خانواده و مدیریت منابع مالی یکی از مهم ترین وظایف و نقش ها در مدیریت خانواده است. این وظیفه بسته به شرایط مختلف می تواند بر عهده هریک از اعضای خانواده باشد، اما به طور معمول مردها ایفاگر چنین نقشی هستند. در هر صورت، از دید اسلام اجر و منزلت بسیار بالایی برای انجام صحیح این وظیفه توصیف شده است.

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

امام رضا (ع) می فرماید: «آن کس که در پی به دست آوردن مال بیش است تا با آن کفاف زندگی خانواده خود را فراهم آورد، اجرا او از کسی که در راه خدا جهاد می کند بالاتر است.»

هرچند که تأمین معاش خانواده بسیار مهم است، اما مصرف مدبرانه و صحیح درآمدهای خانواده از اهمیت بیشتری برخوردار است. هزینه ها و مخارج خانواده باید به دقت هرچه تمام براساس میزان درآمد خانواده و نیازهای حال و آینده آن مدنظر قرار گیرند. گاهی باید برای یک هزینه ضروری تر در هزینه های دیگر صرفه جویی کرد و گاهی نیز باید از پس انداز برای رفع مشکلات استفاده کرد. به هر حال، رعایت حدّ تعادل و دوری از اسراف و اقتار (تنگ گیری در خرج و مصرف) در این باره بسیار ضروری است. امام رضا (ع) در جایی دیگر فرموده اند:

«سزاوار است که مؤمن در زمستان از خوراک خانواده اش کم کند و بر چوب و زغال و وسیله گرم کننده آنها بیفزاید»

این توصیه تأکید بر مدیریت صحیح منابع مالی خانواده دارد که بسته به شرایط و مواقع مختلف می توان برداشت های مفیدی از آن داشت. همچنین، در روایت مفصلی از امام صادق (ع) توضیحات جالب توجهی درباره ی نیازمندی ها و مخارج خانواده (تحت عنوان حق زن بر همسرش) و نحوه ی مدیریت اقتصادی درآمدها وجود دارد:

شهاب بن عبد ربّه می گوید: به امام صادق (ع) گفتم: حق زن بر همسرش چیست؟ فرمود: باید غذای او را تأمین کند، و به او لباس دهد، و با او ترش رویی نکند، چون چنین نکند، به خدا سوگند که حق او را ادا کرده است. گفتم: روغن چه؟ فرمود: یک روز در میان. گفتم: گوشت؟ فرمود: هر سه روز یک بار، یعنی هر ماه ده بار، نه بیش از این. گفتم: رنگ مو (حنا، روناس)؟ فرمود: هر شش ماه یک بار؛ و لازم است که در هر سال چهار لباس برای او فراهم آورد: دو برای تابستان و دو برای زمستان، و شایسته نیست که خانه خود را از سه چیز خالی گذارد: روغن سر و سرکه و روغن زیتون. و روزی آنان به وزن یک مدّ باشد که من خوراک خود و عیالم را با همین اندازه قوت برگزار می کنم، که هر یک از آنان سهم خود را بر می گیرد، اگر بخواهد خود می خورد، و اگر بخواهد به دیگری می بخشد، یا به صدقه می دهد، و از میوه های مورد استفاده عموم باید برای نان خوران خود بخرد. تأمل و دقت نظر در این روایت اهمیت برنامه ریزی اقتصادی در خانواده را بر ما آشکار می کند. البته، باید توجه داشت که برخی نکات جزئی این دستورات صرفاً مختص زمان و مکان خاصی بوده است و رعایت مضامین کلی این نوع روایات (با تطبیق آنها با شرایط زمان و مکان خود) نیاز به تأمل بیشتری دارد. به طور کلی، تأمین آسایش و رفاه خانواده نباید دور از نظر بماند و سخت گیری در این خصوص کاملاً مذموم و ناپسند می باشد. امام سجاد (ع) فرموده اند: پسندیده ترین شما در نزد خدا، آن کس است که رفاه بیشتری برای اهل و عیال خود فراهم آورد توجه به شرایط خاص (مانند اعیاد) نیز از این جمله هستند. امام صادق (ع) در حدیثی اشاره

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

داشته اند: به هنگام عید طعام بیشتری برای خانواده فراهم آورد، و از چیزهایی که در روزهای معمولی نمی خریده است بخرد. امیرالمومنین (ع) نیز فرموده اند: هر شب جمعه با میوه، نزد خانواده های تان بیایید. امام صادق (ع) نیز فرموده اند: هر میوه ای که همگانی شود، مرد باید از آن برای خانواده خویش بخرد. همان طور که اشاره گردید، افراط و تفریط در این خصوص به شدت نهی شده است. ائمه ی معصومین (ع) در دعاهاى شان از انواع گناهان به ذات اقدس الهی پناه می بردند، اما تفسیر و توضیح یکی از آن ادعیه در روایتی از امام زین العابدین (ع) نقل شده است. ایشان درباره ی یکی از این گناهان اشاره شده در آن دعا فرموده اند: گناهانی که موجب پرده دری می گردند عبارتند از قرض کردن با این نیت که نپردازد، در مخارج زندگی زیاده روی نمودن، در پرداخت مخارج زندگی خانواده و فرزندان و نزدیکان بخل ورزیدن، بد اخلاقی، کم طاقتی، بی قراری و تنبلی و دینداران را خوار دانستن.

نتیجه گیری :

توسعه فرهنگ اقتصاد مقاومتی در بستر جامعه و فرهنگ عمومی شکل می گیرد و عوامل غیراقتصادی نیز در شکل گیری آن دخیل هستند که لازم است به آنها نیز توجه شود. مفهوم مصرف گرایی در ادبیات دینی با مفاهیم اسراف، تبذیر و اتراف مطابقت دارد و این مفاهیم، افعال ناپسند و حرام هستند؛ بنابراین مصرف بی رویه و هدف قراردادن مصرف، جایز نیست. اسلام مسلمانان و خانواده ها را به حفظ جان و مال خود سفارش کرده و از کنز و راکد گذاشتن سرمایه بر حذر داشته است و از طرفی مسلمانان را به کار و کوشش و فعالیت های اقتصادی فراخوانده است. اسلام با مصرف کردن مخالف نیست و مسلمانان را به میانه روی و اعتدال در مصرف و کوشش برای تأمین وسایل زندگی در طول سال ترغیب می کند؛ بنابراین مصرف به خودی خود و در حد کفاف و بدون اسراف و تبذیر ممدوح بوده و مورد تأیید اسلام است.

ماکس وبر جامعه شناس آلمانی نخستین فردی است که بطور ویژه ای، بر نقش باورهای مذهبی بر رفتارهای اقتصادی تأکید نموده و در کتاب « اخلاق پروتستانی و روح سرمایه داری » به نوعی، اعتقادات دینی پروتستانها را در ارتقاء روحیه کار و تلاش مؤمنان مسیحی و پس انداز و سرمایه گذاری و رشد تولید و نهایتاً شکل گیری نظام سرمایه داری غرب از قرن شانزدهم تا کنون مؤثر می داند.

نگاه اجمالی بر آموزه های دین اسلام براساس آنچه در این نوشتار آمد، نشان دهنده آن است که این دین نیز با تأکید بر عناصری چون علم آموزی به عنوان مقدمه ضروری توسعه، کار به عنوان موتور محرکه سرمایه گذاری و تولید، قانونمند نمودن توزیع و مصرف، و مهمتر از همه تأکید بر بهره برداری از نعمات حلال الهی و توجه به دنیا به عنوان

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

کشتگاه آخرت، می تواند نقش اساسی در توسعه همه جانبه کشورهای اسلامی ایفاء نماید. از اینرو برای یافتن پاسخ چرایی «توسعه نیافتگی» این جوامع باید بدنبال عواملی جز هویت دینی (که به طور قطع این سرمایه عظیم را هم تحت الشعاع قرار داده است) پرداخت و در جستجوی ریشه های واقعی آن به میزان تأثیرگزاری استعمار، استبداد و... بیشتر توجه نمود.

پیشنهادها و راهکارها :

مصرف خانواده ها در جامعه وابسته به فرهنگ و هنجارهای حاکم بر آن است و تغییر رویه مصرف و رواج مصرف گرایی با تغییر نگرش آغاز می شود. با تغییر اندیشه غالب و به وسیله تبلیغات و تهاجم فرهنگی جوامع را به مصرف گرایی که ضامن بقای نظام سرمایه داری است و کشیده می شود. این تغییر نگرش با توجه به فرهنگ و بافت هر جامعه ای از شدت و ضعف برخوردار است. گرچه اکثر عوامل و اثرات مصرف گرایی در خانواده ها یکسان است اما برای جلوگیری از مصرف بی رویه و اسراف در خانواده ها کشور نیاز است این موضوع در خصوص جامعه ایران بررسی شود و برای اصلاح آن برنامه ریزی شود. گام نخست در اصلاح رویه اقتصادی مصرف گرایی اصلاح نوع نگرش در جامعه و به ویژه دولت مردان است زیرا اصلاح الگوی مصرف و برنامه ریزی برای آن با رواج مصرف گرایی و مصرف کالاها و خدمات گوناگون سازگار نیست. متأسفانه در شرایط کنونی کشور، مردم به مصرف ترغیب می شوند که این نگرش از سال ۱۳۶۸ با سیاست توسعه اشاعه یافته و هر روز بیشتر می شود؛ بنابراین لازم است در گام نخست این نگرش اصلاح شود. از طرفی مصرف موتور محرکه اقتصاد است اما مصرف کالای خارجی و لوکس که در داخل جایگزین دارد، به نفع کشور نیست. بلکه باید با بالا بردن کیفیت کالای داخلی، مردم به مصرف معقول آنها با رعایت و ملاحظه آموزه های اسلامی تشویق شوند. برای کسب رسیدن به این هدف لازم است نظارت و کنترل دقیق، کافی و علمی به مقوله تبلیغات انجام شود. تبلیغات با خود بار ارزشی را به همراه داشته و تبعات خاصی دارد. بنابراین این موضوع به حساسیت و اهمیت کنترل این بخش می افزاید. گام بعدی توجه به ارزش های دینی مانند: قناعت و پرهیز از کنز و فرهنگ سازی و الگوسازی براساس آموزه های اسلامی در جامعه و جلوگیری از اشاعه ارزش های غیردینی و اخلاقی مانند: اسراف و تبذیر و برنامه ریزی برای اجرای صحیح قوانین اسلام است. در خانواده ها توجه به تربیت فرزندان جهت ورود به جامعه با بینش نهادینه شده ی اقتصاد مقاومتی ضروری است و در این میان یکی از بهترین راه ها استفاده از معارف غنی اسلامی است که با سرشت الهی انسان همخوانی دارد.

همایش ملی اقتصاد مقاومتی "چالشها، واقعیتها، راهکارها" دانشگاه رازی ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴

منابع و مواخذ:

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
- حرّ عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، قم: مؤسسه آل‌البی (ع)، اول
- حرّانی، حسن بن علی، تحف العقول عن آل الرسول (ع)، تحقیق علی اکبر غفاری، قم: مؤسسه نشر اسلامی، دوم
- حسینی، سیدرضا، الگوی تخصیص درآمد و رفتار مصرف کننده مسلمان، تهران: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر
- رزاقی، ابراهیم، الگوی مصرف و تهاجم فرهنگی، تهران: چاپخش، اول
- کلانتری، علی اکبر، اسلام و الگوی مصرف، قم: مؤسسه بوستان کتاب، پنجم
- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تحقیق علی اکبر غفاری، بیروت: دارصعب و دارالتعارف، چهارم
- گرامی، محمد علی، بی تا، درباره مالکیت خصوصی در اسلام، قم، روح
- محمدی ری شهری، محمد، الگوی مصرف از نگاه قرآن و حدیث، قم: دارالحدیث، اول
- مجلسی، محمداقبر، بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار (ع)، بیروت: مؤسسه الوفاء، دوم
- موسایی، میثم، دین و فرهنگ توسعه، تهران: معاونت پژوهشی سازمان تبلیغات اسلامی
- میرمعزی، سیدحسین، «الگوی مصرف کلان در جامعه اسلامی»، فصلنامه علمی و پژوهشی اقتصاد اسلامی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سال پنجم، ش ۲۰